

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

20e jaargang nr. 5

30 januari 1967

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 6,— per jaar
buitenland f 7,— per jaar
voor België f 6,—
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Het jaar 2000 is toch heel anders

U zult wellicht hebben opgemerkt dat in de laatste tijd het jaar 2000 nogal eens genoemd wordt. Reikten serieuze beschouwingen over de toekomst tot betrekkelijk kort geleden meestal niet verder dan 1970 of 1980, liever nog 1984, naar het voorbeeld van de Engelse schrijver George Orwell, tegenwoordig waagt men de sprong tot het jaar 2000. Er is ten onzent zelfs een achtenswaardig gezelschap, de Werkgroep 2000, die zich speciaal met het denken over de toekomst bezig houdt. Zij wil dit denken en de daarop gebaseerde nieuwe tak der wetenschap, de futurologie, bevorderen om er met z'n allen voor te zorgen, de wereld in het jaar 2000 voor de mensheid bewoonbaar en leefbaar te maken. Dit is een nobel streven en een zeer noodzakelijke en bovendien zeer fascinerende bezigheid. Ik hoop dan ook dat de enkele, nogal dilettantische opmerkingen, die ik hier over deze dingen te berde breng, niet zullen worden misverstaan. Niets is verder van mij, dan twijfel te wekken aan de ernst en noodzaak van deze heilzame arbeid.

Eeuwwisselingen hebben altijd enorm de mensen geboeid en een nieuw millennium brengt allicht de verbeelding extra op drift. Bij de vorige duizendjaarswisseling leidde dit tot allerlei religieuze verwachtingen van een naderend einde, in heilzame of heilloze zin. Dit Millenarianisme, dat veelal omsloeg in het geloof in de komst van een duizendjarig rijk, heeft nog eeuwenlang door de Europese mensheid gespoekt.

Thans, in onze gesecculariseerde en verwetenschappelijkte wereld, neemt deze toekomstverwachting uiteraard een heel ander karakter aan. De futurologie of toekomstkunde wordt wel een kind genoemd van de kybernetische revolutie, d.w.z. van al die voor de leek zo geheimzinnig aandoende goochelarij met computers e.a. re-

kenwonderen, die aan het vermogen van de menselijke geest, de wereld te ontraadselen en te beheersen, nieuwe dimensies heeft toegevoegd. Men moet zich er overigens niet over verbazen, als het jaar 2000 ook nu nog wel veel primitievere reacties zou kunnen wekken. Het is niet ondenkbaar, dat in minder ontwikkelde gebieden, waaraan die kybernetische revolutie voorlopig nog wel voorbijgaat, een heel anders geaarde sensatie en een heel anders gefundeerde verwachting door het jaar 2000 zouden kunnen worden opgewekt.

Overigens is dat, wat tot dusver voor ons in de Westerse wereld aan toekomstbeelden wordt opgeroepen, vaak al sensationeel genoeg. Dat in 2000 de wereldbevolking, nu reeds 3.3 miljard, verdubbeld zal zijn, is bijna een gemeenplaats geworden. De daardoor opgeworpen voedselproblemen zouden kunnen worden opgelost door het produceren van voedsel uit zee-algen, een „bebouwing” van de zee dus. Moeilijker is het huisvestingsprobleem, waarmee we nu al in figuurlijke en letterlijke zin „omhoog” zitten. Maar het zal wel blijvend in de hoogte moeten worden gezocht, voorzover ook hier de zeeën met pieren en drijvende eilanden geen uitkomst brengen. Anderen dromen van hele prefabricated steden, die snel aan allerlei behoeften kunnen worden aangepast. Want stedelijk zal de toekomst blijven. Zelfs concipieert men enorme stedencomplexen, rond Detroit, New York, en ook b.v. rond Londen, van Birmingham tot Brighton. Het zijn kolossale metropolei, wereldsteden, waarbij onze Hollandse Randstad in het niet verzinkt. Het verkeer verdwijnt grotendeels onder de grond of in de lucht. Maar voor individueel vervoer zijn electrisch bewogen vehikels beschikbaar, terwijl wegen overbodig worden door 't gebruik van luchtdrukkussens. Minder opwekkend is het vooruitzicht van supersonische

2 uitzendingen per week

elke maandagavond van 19.40—19.50 uur de rubriek Geestelijk Leven.

elke vrijdagavond van 22.25—22.30 uur de rubriek Kort commentaar.

een radio-uitzending van maandag 30 januari 1967

luchtvoertuigen, wier geraas tot een permanent achtergrondgeruis zou worden.

Zo komt men gemakkelijk tot allerlei sombere visioenen in de trant van George Orwell. In elk geval struikelt men over de problemen. Opgeroepen b.v. door de leeftijdsverlenging en wel in dubbele zin, nl. zowel door langere levensduur als door inkorting van de benodigde slaap tot 2 à 3 uur per dag. Dat het daarbij vnl. om vrije tijd gaat, maakt de zaak er niet eenvoudiger op. Maar voor de oplossing van dergelijke en soortgelijke moeilijkheden biedt de computer de nodige garanties: tegen 2000 kunnen daarmee de ingewikkeldste puzzels worden opgelost. Een Amerikaanse maatschappij kondigt reeds de bouw van een geheugen-opbergplaats aan, in de vorm van een kubus van bijna twee meter in het vierkant, waarin alle geregistreerde informatie van de laatste 10.000 jaar ligt opgeslagen en via enige manipulaties ter beschikking staat. Voor historici zoals ik, geen louter aanlokkelijk vooruitzicht. Diplomaten, die op reizen belust zijn, gaan er ook niet op vooruit, want straks zullen alle conferenties via communicatie-satellieten en beeldschermen verlopen.

Maar er zijn natuurlijk heel wat erger Orwelliaanse visioenen mogelijk. Wij mogen dan ook ons nog gelukkig prijzen, dat enkele tientallen wetenschapsmensen in een futurologische artikelenserie tot de conclusie kwamen, dat met een volledige nucleaire verwoesting niet ernstig rekening behoeft te worden gehouden. Dat is dan dát!

Wat is al die toekomstmuziek, of zij ons nu al of niet welluidend in de oren klinkt, allemaal feitelijk waard? Wel, ik geloof dat men de futurologie niet moet beoordelen naar de graad van uitkomst van haar voorspellingen. Zelf ben ik geneigd te verwachten, dat het in het jaar 2000 wel allemaal er heel anders uit zal zien, dan men nu voorspelt of veronderstelt.

Niet vanwege een soort vakjaloerie, van de historicus over de profeten van de toekomst. Maar omdat mede de geschiedenis wel leert, hoe de dingen vaak volstrekt anders verlopen dan de mensen verwachten.

Filosofisch kan men dan met iemand als Sartre b.v. erop wijzen, dat de mens de tegenwerking van zijn eigen werken ondervindt. Een oudere Duitse filosoof als Wilhelm Wundt sprak ervan, dat onze motieven en doeleinden altijd onbedoelde, maar niettemin sterk afwijkende nevenwerkingen hebben. Mijn Leidse collega Beerling sprak in dit verband van een dialectiek tussen waar de mens heen wil en waarheen hij gaat. Er zijn nog tal van andere overwegingen, die het waarschijnlijk maken, dat de toekomst, alle computerkunde ten spijt, nog altijd enige verrassingen in petto houdt.

Voor onze gemoedsrust misschien niet zo'n ongelukkige omstandigheid, deze principiële toekomstonzekerheid, al zullen wij ernaar moeten streven, haar zoveel mogelijk te begrenzen. Te-

Houd uw snelheid in toom!

Verbond van Veilig Verkeer

genover een al te zelfverzekerde toekomstwetenschap kan enige skepsis geen kwaad: zij zal kunnen helpen te voorkomen, dat men ons van die kant al te nadrukkelijk een bepaalde toekomst wil voorschrijven en eventueel met geweld wil opleggen. Ik kan er wel mee meewoelen, als onze huidige minister-president waarschuwt: in het jaar 2000 komt men niet met grote sprongen, al is mij zijn advies van een rustige wandeling een beetje al te arcaïsch. Er zijn overigens dingen van dichterbij om over wakker te liggen, dan over het jaar 2000 daarin geef ik een schrijfster in Mens en Wereld groot gelijk. En de kinderen reeds nu op het computertijdperk voor te bereiden, lijkt wat voorbarig, al wordt er op de Amerikaanse lagere scholen ernst mee gemaakt.

Mijn voornaamste bezwaar tegen een dogmatistische, alwetende toekomstkunde is juist haar pretentie, nu reeds in de vorm van een exact berekend, onontkoombaar toekomstbeeld te willen voorschrijven, in welk een wereld de generatie van hen, die grotendeels nog geboren moeten worden, dan zal moeten leven. Bij alle verantwoordelijkheid, die wij voor heden en toekomst dragen, gaat zulk een voorzorg mij te ver. Op de scheiding tussen gisteren en morgen, waarop wij mensen permanent balanceren is het dringendste gebod, voor het hier en nu te zorgen, zonder overigens de toekomst uit het oog te verliezen. Waarmee ik, naar het mij voorkomt, niet tekort doe aan de diepe wijsheid van het oude woord: in het heden ligt 't verleden in het nu wat komen zal.

B. W. SCHAPER

uitzendingen van het humanistisch verbond (Hilv. 1)

vrijdag 3 februari 22.25 uur: Kort commentaar.

maandag 6 februari 19.40 uur: J. P. van Praag: „Het gezicht van de humanist”.

vrijdag 10 februari 22.25 uur: Kort commentaar.

maandag 13 februari 19.40 uur: mevr. M. Rood-de Boer: „Modern Mensbeeld”.

Wij vragen voorts uw aandacht voor

maandag 13 februari AVRO 19.05 uur: Ontmoeting der levensovertuigingen.

Het nieuwe profiel van de vrouw (6)

(Overgenomen uit Mens en Wereld dd. 26-11-1966)

Het lijkt geen twijfel dat de medische wetenschap bijzonder heeft bijgedragen tot de verandering van het menselijke levenspatroon, en dus tot de verandering van het vrouwbeeld. Alleen al het feit dat in de westerse wereld de gemiddelde leeftijd aanzienlijk hoger is geworden — voor vrouwen in Nederland ongeveer 76 jaar — maakt dit duidelijk. De toegenomen medische zorg en kennis hebben de kraamvrouwensterfte tot een minimum beperkt. En tenslotte hebben de geboorteregulende middelen het mogelijk gemaakt dat vrouwen niet meer hun leven vullen met elk jaar opnieuw een zwangerschap. Aldus bekeken ziet het beeld van een volwassen vrouw van nu er volstrekt anders uit dan vroeger. Thans krijgt zij — met verontschuldigen voor het generaliseren — in het begin van haar huwelijk betrekkelijk snel achter elkaar het aantal kinderen dat zij wenst, met zoveel tussenruimte als zij en haar echtgenoot wensen. De periode van „in-de-kleine-kinderen-zitten” is voor vele moderne vrouwen geëindigd wanneer zij nog maar 30 à 35 jaar oud zijn.

Het boven neergeschrevene is alom bekend; de nieuwe profilering van de vrouw, die hiervan het gevolg is geweest, wordt door niemand aangevochten of betreurd.

Maar de „bevrijding” van de vrouw door de geboorteregulende middelen heeft wijdere gevolgen. Deze betreffen het gehele terrein van de sexualiteit. Een profielverandering van de vrouw op dat gebied wordt geenszins door iedereen geaccepteerd.

Het is eigenaardig dat mannen die hun tedere aandacht over diverse vrouwen verdelen, gemusseerde tolerantie en zelfs bewondering ontmoeten; maar zodra een vrouw haar gunsten verleent aan meer dan één man, is de afwijzing van haar gedrag vrij algemeen. Men veroordeelt haar, zij is een avonturierster, of erger, ze is een juffrouw van de vlakte — en de felste veroordelingen komen van de kant van de andere vrouwen. Door de mogelijkheid zich voorbehoedsmiddelen aan te schaffen is de vrouw — getrouwd of niet getrouwd — minder kwetsbaar geworden dan zij vroeger was. Waarom dan toch het meten met twee maten? Waarom kent men voor wat betreft het beleven van de sexualiteit geen gelijke rechten voor man en vrouw?

Misschien heeft het patriarchale tijdperk een geweldig schuldcomplex als neerslag in ons vrouwen achtergelaten. Trimbos schrijft¹⁾, dat in de patriarchale structuur een strenge regulering bestond van de sexualiteit van de vrouw (bl. 35). „Een vrouw die zich aan dit patroon onttrekt, plaatst zich dan ook automatisch buiten deze ordening, verliest daardoor haar sociale status en wordt een tweederangs mens”. Het kan zijn dat we daarom zo hard oordelen. Maar afgezien van dit schuldgevoel — overjarig, omdat het stamt uit een geheel ander leefpatroon — is er nog een voor de hand liggende reden te noemen waarom vrouwen soms zo kritisch staan tegenover andere vrouwen die hun vrijheid op seksueel gebied beleven zoals zij wensen. De jaloezie speelt ook een rol. Men hoort zeggen: „Het gaat tegenwoordig allemaal zo makkelijk”, „Wij konden ons dat niet veroorloven!” en men is geneigd aan te vullen: „en omdat wij het niet mochten, gunnen we ’t ook

een ander niet”.

Jammer eigenlijk, dat vrouwen die in moeilijke situaties dikwijls een formidabele solidariteit kunnen opbrengen, zich op het seksuele terrein nog zo onzeker voelen — ondanks alle in de mode zijnde „openheid” — dat ze haar andershandelende mede-vrouwen (te) snel een misprijzend etiket opplakken.

In dit verband is het interessant te wijzen op twee recente nummers van het bekende Franse blad „Marie Claire”²⁾, waarin artikelen zijn opgenomen over de „vrije vrouw”, zonder subtiel gedoseerde redactionele verontwaardiging. Speciaal het tweede artikel, dat de ondertitel voert „Celles qui ne veulent plus être soumises”³⁾, is typerend voor het verschijnsel, waar we nu over schrijven. Zeven jonge vrouwen worden ten tonele gevoerd, die gevarieerd het nieuwe vrouwentype vertegenwoordigen. Men noemt ze in Frankrijk „les petites Galia”, de kleine Galia-tjes, naar een kortgeleden uitgekomen, en bij mijn weten in ons land nog niet vertoonde, film „Galia” van Georges Lautner. De hoofdrolspeelster Mireille Darc speelt hierin een uiterst modern meisje, Galia, voor wie mannen niet langer heer en meester zijn.

De zeven geïnterviewden spreken zonder schroom. Zij hebben banen, sommige zelfs zeer goed-betaalde banen; ze organiseren hun leven en toekomst zonder op iemand anders te rekenen dan op zichzelf. Een eventueel huwelijk interesseert hen nauwelijks; wanneer ze een vriend wensen te hebben, hebben ze er een, en eenzaamheid kennen ze niet. Alleen vrijheid. Ze stellen duidelijk dat het gebruik, dat ze maken van hun seksuele vrijheid, volstrekt het tegendeel is van prostitutie. Maar in de praktijk hebben ze moeten ervaren dat de goëgemeente hen nog meer veroordeelt dan men het prostituées doet.

Naar ik meen is hier een ontwikkeling aan de gang die zeker invloed zal hebben op het nieuwe profiel van de vrouw. Even zeker zal genoemde ontwikkeling grote weerstanden oproepen.

Natuurlijk heeft men ook vroeger dergelijke vrouwentypen gekend en in romans beschreven⁴⁾, maar het verschil met de werkelijkheid van nu is, dat de in-boeken-beschreven vrouwen na een vergeefse en wanhopige jacht op avonturen, tenslotte braaf het degelijke geluk vonden bij één man, soms bij hun eigen echtgenoot... Van de geïnterviewde meisjes krijgt men de indruk, dat ze nú gelukkig zijn, voorzover ze het grote woord geluk in de mond durven en willen nemen. Maar ze zullen het niet gemakkelijk hebben, de kleine Galia-tjes, want mensen verdragen slecht, dat anderen gelukkig zijn buiten het geijkte patroon.

M. Rood-de Boer

1) „De niet-gehuwde moeder en haar kind”, dr. C. J. B. J. Trimbos en H. F. Heijmans, 1964, uitg. Paul Brand.

2) Nummer van 1-10-1966; „Une femme peut-elle vivre comme un garçon?” van Evelyne Sullerot („Kan een meisje leven als een jongeman?”).

Nummer van 1-11-1966; „Les petites Galia”, reportage van Christine Gauthey.

3) „Zij die niet meer onderdanig willen zijn”.

4) Bv. in „La Garçonne” van Victor Marguerite, voor het eerst in 1922 verschenen en thans in een pocketeditie herdrukt.

Toen ik reeds mijn eigen brood — zij het ook niet veel meer — verdiende en ook reeds op vrijersvoeten ging, werd de huidige minister-president door zijn moeder voor het eerst naar de grote school gebracht. Hadde ik hem in die dagen ontmoet dan zou ik stellig iets tegen hem gezegd hebben in de trant van: „Zo kleine baas, heb je braaf geleerd vandaag?” en ik zou hem vriendelijk over het korte kuifje hebben gestreken, want dat bracht mijn vak toen zo mee. Geen haar op mijn toch nog redelijk bewassen hoofd zou er over denken dezelfde persoon heden ten dage nog zo vertrouwelijkt tegemoet te treden. Behalve een natuurlijke beschroomdheid die ik in de loop der decennia nog steeds niet heb kunnen overwinnen en die mij belet meer dan drie of vier personen op de schouder te slaan, laat staan over de kuif te strijken (niet letterlijk en gelukkig ook niet figuurlijk), ik herzeg behalve die beschroomdheid is er de conventie die een eenvoudig werknemer ervan weerhoudt minister-presidenten al te joviaal te bejegenen.

Ik ben er van overtuigd, dat de heer W. Kan er evenzo over zou denken, als hij prof. J. Zijlstra zou ontmoeten. Dit neemt echter niet weg, dat gezegde heer op een huiselijke toon over onze hoogste gezagsdrager spreekt, wanneer hij zich tot ongeveer vierenhalf miljoen personen richt. Die 4.500.000 mensen vinden het dan nog leuk ook en ik neem aan dat zelfs prof dr. J. Z. er ook stillekens om geglimlacht heeft.

Nu zult gij waarschijnlijk zeggen: „Ja, maar jij bent dan ook Wim Kan niet” en dat is waar. Kan is een instituut geworden, hij kan zich veroorloven wat geen ander, geen gewoon burger maar ook geen cabaretier, hier te lande kan. Hij schertst over het Koninklijk Huis (dat ik om moeilijkheden te voorkomen maar met hoofdletters schrijf) en voorzover ik weet is er nog geen klacht bij enig dagblad binnengekomen, nog geen strafzaak aanhangig gemaakt, nog geen adres van gekwetsten aan de regering verzonden en zelfs heeft ir. Van Dis in de Tweede Kamer er nog geen redevoering over gehouden. Kortom, men denkt dan wel eens aan de woorden die te Amsterdam op het plaveisel te lezen staan: „Wat Kan kan, kan Kan alleen”.

De jaarwisseling heeft nog een ander fenomeen onder onze aandacht gebracht, namelijk de vertoning van de Gijsbrecht. Velen van u kennen de naam, sommigen hebben het toneelspel gezien en misschien is er zelfs een enkele die het gelezen heeft. Ik heb eens het genoegen gehad het toneelstuk op de eerste januari te mogen aanschouwen en ik kan u verzekeren, dat dit een onvergeetlijke ervaring is. Al die dames met blote ruggen, al die heren in plechtige kleding, het voorzichtige geschuifel door de gangen en het beschaafde gemurmel tussen de bedrijven, dit alles doet ons weten, dat wij deel hebben aan het Hogere Culturele Leven. Het stuk zelf is trouwens ook heel aardig. Er komen tal van geveugelde woorden en bekende gezegden in voor en iemand met enige fantasie zit te huiveren bij het aanhoren van de verhalen die de personages aan elkaar vertellen. Dit heeft mij er reeds jaren geleden toe gebracht te bedenken hoezeer de geschiedenis nog

aan aantrekkelijkheid zou winnen als men, juist in onze optische tijd, ook de verhalen zou kunnen visualiseren. Ik had het in mijn fantasie nog niet verder gebracht dan een stripverhaal, waarin met twee of drie plaatjes per dag, voorzien van bondige onderschriften, aanschouwelijk kon worden gemaakt hoezeer de Waterlanders en de Harelemmers slaags zouden zijn, het vuur de oude stad verwoestte en welke afgrijpselijke tonelen zich afspeelden in het Claerissenklooster.

Ik las nu, dat mevrouw Annie M. G. Schmidt al enige tijd met de gedachte rondloopt er een musical van te maken. Ook een aardig idee, hoewel ik nog niet duidelijk voor ogen heb hoe het dan met de Claerissen moet. Ik kan mij echter best voorstellen, dat nieuwelingen in de vondeliaanse dramatiek onmiddellijk gepakt worden als een edelman ten tonele verschijnt die, bij voorbeeld op de wijze van „Drie schuintamboers”, begint te zingen van „Het hemelse gerecht / heeft zich ten lange leste / erbarremt over mij / en mijn benauwde veste van rombom, wat maal ik er om / van mijn benauwde veste, rombom”. En zo moet er nog veel meer te vinden zijn.

Wellicht worden dan ook de scholieren wat meer geboeid. Het is mij niet geheel duidelijk geworden, wat er eerst was: rumoerige scholieren of geprikkelde komedianten. Als de scholieren begonnen waren, zou mij dat niet verbazen. Alles heeft zijn tijd. In het verleden was ik op een school, waarvan de leerlingen door goedgezinde burgers in staat werden gesteld verschillende manifestatiën van Kunst en Cultuur bij te wonen. Zo mochten wij ook nu en dan naar concerten, waar fraaie klassieke muziekstukken ten gehore werden gebracht. Op mijn ongehoofd oor maakten ze de indruk van een ongestructureerde geluidsmassa, die een net jongmens met een vrijkaartje maar had uit te zitten. Het lawaai duurde dikwijls wel twintig, dertig minuten. Gelukkig had ik door de ervaring geleerd, dat het goed was in de buurt van een recensent te gaan zitten, die het hele geval met een partituur in de hand volgde, zodat ik aan de hoeveelheid resterende bladzijden ongeveer kon zien hoeveel wij opgeschoten waren. Erger nog was het dat wij ook wel eens naar de bijeenkomsten van de Alliance Française werden gedirigeerd. Daar kwamen dikwijls baardige heren in rok die hun bijdragen verweefden met grapjes in het Frans. Om nu niet met een stom gezicht te blijven zitten, terwijl de hele zaal in smakelijk lachen uitbarstte, keek ik voortdurend ingespannen naar de dames en heren van het bestuur. Die voelden de grapjes al aankomen en als er duidelijk plooiën om de mondhoeken kwamen, zette ik mij tot een vrolijk gelach. Het kwam meestal goed uit, maar een enkele keer, als de voorzitter vijftien of maanzaadbollen had gegeten, kon het wel eens gebeuren, dat ik alleen zat te schateren. Ach ja...

Hoe kwam ik hier nou ook weer op? O ja, via Jelle en de Gijsbrecht. Een tikje onsamenhangend. En wederom: ach ja...

H. H.